

SÜREKLİ İŞLETME VARSAYIMI : Eleştirici Bir Değerleme (*)

James M. FREMGEN

Çeviren :
Doç. Dr. Özgül CEMALCILAR

Elementer muhasebe ders kitapları bu bilgileri yeni öğrenmeye başlayan okuyucularına, muhasebenin konu olduğu varlığın sürekli olarak varsayılacağını tavsiyede nadiren başarısızlığa uğrattılar. Okuyucu kafasında veya defterinde dikkatle tuttuğu, önemi açık olan bu bilgi ile muhasebe çalışmalarını geliştirir. Ancak, imtihan durumu dışında belki de hiçbir zaman bu bilgi ile tekrar karşılaşmaz. Şüphesiz, süreklilik varsayımı temel kavramların (geleneklerin? kaziyelerin) en kuvvetli ve en az münakaşalı olanlarından biri olarak görülür. Bununla beraber, muhasebe literatüründe, özellikle «uyulacak bildirimler» ile sonuçlanacak bir araştırma, bu varsayımın önemi ve belki de geçerliliği hakkında şüphelerin, soruların ortaya çıkmasına sebep olur.

SÜREKLİ BİR İŞLETMENİN TANIMI

Çeşitli şekillerde tanımlanmakla beraber, sürekli işletme varsayımının en genel açıklaması alışılmış bir örneği takip eder. «Zıddına deliller olmadıkça işletmenin belirsiz bir süre için faaliyette kalacağı mütalâa edilir (1).» İşletmenin bu yönden mütalâası, tek ve genellikle önemli bir işlemleri görmek için (Örneğin ipek ve baharat almak ve Avrupa'da satmak için Doğu'ya bir gemi göndermek)

(*) *the Accounting Review*, Vol. XLIII, October 1968, No. 4, s. 649-656.

(1) *Accounting and Reporting Standards for Corporate Financial Statements and Preceding Statements and Supplements* (American Accounting Association, 1957), s. 2.

kurulan işletmenin (tek amaçlı işletmenin) tersi olarak formüle edilir. Böyle bir işletmenin bahis konusu tek işlemi tamamlamasından öteye yaşayacağı düşünülemez. Diğer yandan, sürekli işletme, belirsiz bir işlemler dizisini başarmak için kurulur. Hayatı üzerine önceden belirtilmiş limite sahip değildir, başarılı olduğu sürece fonksiyonunu görmeğe devam edebilir. Şüphesiz tek amaçlı işletme ile modern bir işletme arasında önemli bir niyet farkı vardır. Bununla beraber bu niyet farkının işletmenin hayatı hakkında farklı bir varsayımı haklı gösterip göstermeyeceği soruya sebep olabilir.

Süreklilik varsayımı genellikle kabul edilmiş olmakla beraber münakaşa konusu olmamış değildir. Arthur Andersen ve Co. tarafından hazırlanmış bir muhtıra, fikri tamamiyle red; sürekli işletme varsayımının genel bir terim olarak kurulmadığını, muhasebenin doğru, uygun bir kaziyesi olmadığını iddia eder. Daha ileri giderek muhtıra, süreklilik varsayımını muhasebecilerin çoğunlukla likidasyonun açık olan yakın tehlikesini ihmali haklı göstermede kullandıklarını ileri sürer (?). Varsayımı benimseyen ve kullanan yazarlar bile onun sınırlılığını kabul ederler. Birçok kimse sürekliliğin «ilmî bir olay veya hatta tam aklî bir varsayım (?)» olmadığını söylerler. Paton «varsayımın tamamen makul olduğuna ve biraz yorumu gerektirdiğine (4)» inanmakla beraber «bu özel durumda ispatlamanın yetersiz olduğunu» kabul etmektedir. Paton kendi düşüncesini müdafaada bu varsayımı kullanırken, Carson işletmenin sürekliliği varsayımının kusursuz olmadığını, işletmelerin taahhüt ettiği hayat uzunluğu üzerine yapılmış istatistiklerin bunu desteklemediğini (5) müşahade eder.

SÜREKLİLİĞİN İMA ETTİKLERİ

Sürekli işletme kavramı müzakerelerinin çoğu, sadece işletmenin belirsiz bir süre için devam edeceğinin varsayılabilirliğini ve bu sebepten yakın bir gelecekte likidite edilmeyeceğini mülâhaza

- (2) The Postulate of Accounting : What It Is, How It Is Determined, How It Should Be Used, (Arthur Andersen and Co., September 1960), s. 18-20.
- (3) George O. May, «Postulates of Income Accounting», The Journal of Accountancy, (August 1948), s. 108.
- (4) W. A. Paton, «Assumptions of the Accountant», in Herbert F. Taggart (ed.), Paton on Accounting (The University of Michigan, 1964), s. 129.
- (5) A. B. Carson, «Replacement Cost' Is Compatible With Going Concern Postulate», The Journal of Accountancy, (January 1949), s. 35

eder. Eğer varsayımın bütün ima ettiği bu ise, varsayım olsa olsa steril bir kazıye ve her yıl kurulan ve yıl içinde başarısızlığa uğrayan binlerce küçük yeni kurulmuş işletme yönünden geçersizdir. Herbir işletme içinde varsayım için esaslara daha fazla dikkat verilmesi gerekir. Belki de önce verilen tanım «aksine delil olmadıkça» değil «**bu neticeyi gösteren delil müşahade edildiğinde**» «işletmenin faaliyette belirsiz süre için kalacağı düşünülür» şeklinde değiştirilebilir. Kelimelerdeki bu değişiklik sürekliliğin, durumu gösteren bir delil üzerine kurulan bir hüküm olması gerektiğini ima eder. Böylece, süreklilik bir varsayım değil bir sonuç olacaktır. Gerçekten muhasebeci «aksine delil olup olmadığını» tayin için araştırma yapsa ve hiç bir delil bulmasa, sürekliliğin bir varsayımından ziyade bir sonuç olduğunu iddia edebilir. Öte yandan, bir muhasebeci - ve özellikle bir denetimci- bu görüşü destekleyen veya çürüten delili ele bile almadan bir firmanın sürekli bir işletme olduğunu varsayarsa o takdirde süreklilik varsayımı anlamsız bir bilmece, hükümsüz bir şey haline gelir. Daha fenası doğru bir muhasebenin işletmenin sürekli bir işletme olup olmadığına bağlı olması halinde varsayımın körü körüne kabulü yanıltıcı malî beyanlarla sonuçlanır.

Neyin Sürekliliği?

Bir işletmenin faaliyete muhtemelen belirsiz bir süre için devam edeceğini gösteren delil olsa bile, süreklilik var olmanın arkasında neleri ima eder? Örneğin, sahipliliğin devamını mı ima eder? Eğer bunu ima ederse adi hisse senetleri muntazaman el değiştiren büyük şirketler sürekli işletme değildirler. Böyle bir yorumun alışılmış süreklilik fikri ile zıt olduğu açıktır. Ladd işletmenin likidasyonu ile işletmenin satışı arasındaki farka işaret etmiştir. Birinci durumda firmanın varlığı son bulur. Hizmetlileri işlerini kaybeder. Müşterileri ihtiyaçlarını teminde yeni kaynaklar aramak zorunda kalırlar. Bununla beraber ikincisinde firma, sahip değiştirmiş ve organizasyon yönünden daha büyük bir firmanın bir bölümü haline gelmiş olsa bile var olmağa devam eder (6).

Chambers likidasyon fikrini daha safileştirir. Zorunlu likidasyon ile normal likidasyon arasında ayırım yapar. Zorunlu likidas-

(6) Dwight R. Ladd, Contemporary Corporate Accounting and the Public (Richard D. Irwin, Inc., 1963), s. 44.

yonda ilk adım işletmenin alacaklılarına aittir. Aktifler çoğunlukla cebir altında, satıcı için dezavantajlı fiatlara satılır. Öte yandan normal bir likidasyonda ilk adım işletmenin yönetiminde kalır. Aktifler işletmenin normal şartlarında işletme için mümkün olan en uygun fiatlarla satılır veya kullanılır (7). Okuyucu normal likidasyonun, zorunlu likidasyonla karşılaşmamış bir işletmenin normal faaliyetlerinden ne fazla ne de az olmadığını görecektir. Chambers bunu böyle kabul eder. «Normal likidasyonun safhaları içinde olmadıkça bir işletmenin sürekli olduğu zorlukla ileri sürülebilir» (8) der. Aslında aynı fikir değişik kelimelerle ifade edilebilir. İşletmenin, «var olan plan ve programlarını (9)» tamamlamak veya «var olan taahhütlerini yerine getirmek» (10) için yeterli sürece faaliyette devam edeceği beklenir. Var olan programların ve taahhütlerin tamamlanması, müstahsil kaynakların satılabilir mahsuller haline gelmesini ve bunu takiben sonuç olarak bu mahsullerin normal pazar kanalları ile satılmasını kapsar. Bu normal likidasyonun temel anlamıdır.

Ladd, süreklilik varsayımının, bir işletmenin rekabete imkân veren kapasitesini idame ettirmeyi ima ettiğini ileri sürer (11). Bu ima, hatta, normal likidasyondan ileri gider. Çünkü Ladd, işletmenin, yenilerini formüle ederek ve onları yerine getirmek için gerekli kaynakları sağlayarak mevcut programların tamamlanması ötesinde devam edeceğini ileri sürer. Carson (12) ve Sprouse (13) süreklilik varsayımının mevcut aktifleri yenilemeyi ima ettiği yolundaki bu görüşü paylaşırlar. Kısaca göreceğimiz gibi, bu yazarlar aktiflerin değerlemesi problemlerinde belirli yaklaşımları desteklemede süreklilik hakkındaki kendi yorumlarını kullanırlar. Şu an için, bu yorumun işletmenin yakın bir gelecekte likidasyona zorlanmayacağı yolundaki alışılmış ima'nın çok ötesine gittiğini net et-

(7) Raymond J. Chambers, *Accounting, Evaluation and Economic Behavior* (Prentice Hall, Inc., 1966), s. 204.

(8) a.g.k.

(9) American Accounting Association, s. 2.

(10) Eldon S. Hendriksen, *Accounting Theory* (Richard D. Irwin, Inc., 1965), s. 88.

(11) Ladd, s. 55-6.

(12) Carson, s. 35.

(13) Robert T. Sprouse, «The Measurement of Financial Position and Income: Purpose and Procedure», in Robert K. Jaedicke, Yuji Ijiri, and Oswald Nielsen (eds.), *Research in Accounting Measurement* (American Accounting Association 1966), s. 113.

mek yeterlidir. Bununla beraber, aynı yorum sürekli bir işletmenin faaliyette belirsiz süre için kalacağını ifade eden temel tanıma tamamen uygundur. Sürekliliğin böyle sonuçları çok geniş bir yorumu, sadece varsayım üzerine değil belirsiz süre için var olma ihtimalini gösteren delil üzerine kurulmalıdır.

Burada mütalâa edilecek son bir nokta kalmaktadır. Sürekli işletme varsayımı, özellikle mevcut iktisadî kıymetlerin yenilenmesini ima etmesi halinde, faaliyetlerin kârla devam etmesi varsayımını mı kapsar? İşletmenin faaliyette kalması için (hükümet ve hayır kurumlarının zıddına) uzun sürede kâr elde etmesi hipotezini kabul ettiğimiz takdirde, sürekli işletme varsayımı sadece devamlılığı değil, devamlılık kadar kârı da ima edecek şekilde görünecektir. Bu hipotezi reddettiğimiz takdirde, kâra yönelmiş olan carî muhasebe pratiği topluluğunun yanlış yönetildiğini kabul etmeliyiz.

SÜREKLİLİK ve MUHASEBE PRENSİPLERİ

Muhasebeyi tetkik ederken çevre hakkındaki mücerret mütalâaları kabul etmeyi gerektiren bir sebep yoktur. Söz gelişi dünyanın yuvarlak olduğu gerçek olabilir; fakat bu, muhasebe için hiç bir anlama sahip değildir. Böylece, bir işletmenin belirsiz bir süre hayata sahip olması gerçeği (eğer gerçek bu ise) muhasebe için bazı imalara sahip olmalıdır. Aksi takdirde muhasebeciler bu varsayımı dikkate almamalıdır. Muhasebe prensip ve usullerinin bazı hallerde süreklilik varsayımı tarafından tayin edilip edilmediğini sormak mantıktır. Eğer sürekli işletme kavramı muhasebe ile ilgili ise muhasebe prensipleri, hiç değilse kısmen, bu kavrama dayandırılmalıdır. Daha ilerisi, likidite edilen bir işletmeye uygulanabilir olan muhasebe prensipleri farklı olmalıdır. Bu sonuçların geçerli olmaması halinde sürekli işletme varsayımının önemi, yok olmamakla beraber, belirtilemez.

Kaziye ve Prensipler

Moonitz sürekliliğin muhasebede önemli olduğuna inanmış, bu sebepten sürekliliği üzerine muhasebe prensiplerinin kurulduğu, dayandırıldığı temel kaziyelerden biri olarak sıralamıştır ⁽¹⁴⁾. Sanders,

(14) Maurice Moonitz, The Basic Postulates of Accounting: Accounting Research Study No. 1 (American Institute of Cpas, 1961), s. 38-41.

Hatfield, Moore ⁽¹⁵⁾ ve Gilman ⁽¹⁶⁾ da aynı şeyi Moonitz'den önce yapmışlar, fakat sürekliliği bir kaziyeye değil bir teamül (gelenek gereği) olarak görmüşlerdir. Bununla beraber, muhasebe prensipleri ile ilgili olarak sonradan yapılan müzakereler, sürekli işletme kaziyesinin, uygulanacak muhasebe prensiplerini nasıl tayin ettiğini açıklamakta başarısız olmuştur. Sprouse ve Moonitz ⁽¹⁷⁾'in kendi vazettikleri geniş çaptaki muhasebe prensiplerinin önceki araştırmalarda ortaya konulan kaziyelerden çıkarıldığını ileri sürmelerine rağmen, belirli prensiplerle ilgili müzakereleri süreklilik kaziyesinin kendilerine nasıl yol gösterdiği hakkında açıklama taşımaz. Aynı durum Sanders, Hatfield ve Moore'un beyanları için de söylenebilir. Bu yazarlar da, sürekli işletme kavramını bir gelenek gereği olarak kabul etmelerine rağmen belirli prensiplerin haklılığını ispatlamada bu kavramı direkt olarak kullanmamışlardır. Belki de, kaziyeye ve prensipler arasında bu direkt bağın eksikliği, sadece, sürekli işletme kavramının, onun neticesi olan prensipler yönünden haklı gösterilmesini gerektirmeyecek kadar temel bir varsayım olduğu gerçeğini aksettirir. Aynı zamanda, belki de kaziyeye makul görüldüğünden başlangıçta kabul edilir, fakat herhangi bir özel prensibi desteklemeye yeter derecede sahih olmadığından kendine tekrar müracaat edilmez.

Muhtemelen, sürekli işletme kaziyesinin kullanımının en sağlam olarak kastettiği tek husus, likidite edilen bir işletmeye farklı muhasebe prensiplerinin uygulanması gerçeğidir. Bir tasfiye raporunda aktif değerlemesinin esası (nakit hariç) bilânçodaki esastan farklıdır. Aynı zamanda tasfiye raporunda beyan edilen borçların genişliği ekonomik kavramlardan çok kanunî mütalâalara uygundur. Bununla beraber tek amaçlı işletmelere, sürekli işletmelere uygulananlardan çok farklı muhasebe prensiplerinin uygulandığını gösteren hiç bir belirti yoktur. Bu, tek amaçlı bir işletmenin mecburi likidasyon yerine normal bir likidasyonla karşı karşıya olduğu gerçeği ile açıklanabilir. Fakat böyleyse, sürekli işletme varsa-

(15) Thomas Henry Sanders, Henry Rand Hatfield, and Underhill Moore, A Statement of Accounting Principles (American Accounting Association 1959), s. 3.

(16) Stephen Gilman, Accounting Concepts of Profit (The Ronald Press Company, 1939), s. 205.

(17) Robert T. Sprouse and Maurice Moonitz, A Tentative Set of Broad Accounting Principles for Business Enterprises : Accounting Research Study No. 3 (American Institute of CPAs, 1962), s. IX.

yımı, selefti olan sınırlı hayata sahip modern işletmenin karşıtı olarak neden lüzumlu olmalıdır?.

Tahakkuk Muhasebesi

May, geçmiş ile gelecek arasında yapılacak bütün dağıtımların faaliyetin sürekliliği varsayımına bağı olduğunu ileri sürer ⁽¹⁸⁾. Diğer bir deyişle, muhasebede tahakkuk esaslı işletmenin sürekli olduğunu varsayar. Örneğın, amortisman muhasebesi, bu sebepten süreklilik kaziyesine dayanır. Netice olarak mecburi likidasyonla karşı karşıya kalmış bir işletmede amortisman muhasebesinin tatbik kaabiliyeti yoktur. Bu ifadeyi açıklamak için, büyük bir mağazanın stoklarını bir yıl içinde alacaklılar için makul olan en elverişli fiatlarla likidite edecek bir tasfiye memurunca çalıştırılacağını farzedelim. Tasfiye memuru mağazanın dağıtım servisinin devamının bu maksat için uygunluğuna karar vermiş olsun. Ancak, dağıtım hizmetini görebilmek için 5 yıl kullanılabilir hayatı olan bir kamyonun alınması gerekmektedir. Bu misalde işletmenin sürekli olmadığı açıktır. Öyleyse dağıtım hizmetini görmek üzere alınacak kamyon için nasıl kayıt yapılacaktır? Kamyon alındığında fiili maliyeti ile kaydedilecek, bu maliyetle bir yıl sonra satıldığında tahmin edilen satış değeri arasındaki fark tasfiye memurunun faaliyette kaldığı yıl için amortisman gideri yazılacaktır. Böylece, o yıl sonunda o aktif ilk tahmini gerçekleşebilir değeri ile görülecektir. Bu işlemin geleneksel amortisman muhasebesinden farkı nedir? Mecburi likidasyon hali sadece miktarlara tesir eder, prensip aynıdır. Bu durumda faydalanılabilir hayat ve tahmini hurda değeri, kamyonun 5 yıl kullanılmasının beklenmesi halindeki büyüklüklerden farklı olabilir. Böyle bir durumda amortisman muhasebesinin prensipi aynı şekilde uygulanacak, fakat amortisman tutarı muhtemelen farklı olacaktır. Mağazanın, tasfiye memurunun işlemlerden sorumlu kılınması sırasında zaten kamyonu sahip olması halinde, yıllık giderin kısaltılan faydalanılabilir hayata ve yeniden gözden geçirilen hurda değere göre ayarlanmasına rağmen amortisman muhasebesi devam edecektir. Bu, sürekli bir işletmede hayatı yeniden takdir edilen bir aktife uygulanan prosedürden farklı değildir.

(18) May, s. 108.

Gelir Vergisi Muhasebesi

Geçmiş ile gelecek arasında dağıtımın gerçekten süreklilik varsayımına bağlanması halinde, oldukça tartışmalı bir konu olan işletmeye ait gelir vergisinin yıllara dağıtılmasının savunulmasının bu varsayımına dayandırılması beklenir. Buna rağmen Muhasebe Kuralları Komitesi (Committee on Accounting Procedure) cari devre içinde ödenemeyecek ve hatta gelecek devrelerde kâr olmadığı takdirde hiç ödenemeyecek olan geciktirilmiş vergi borcunun kabulünü bu varsayımdan bahis dahi etmeden önermektedir. Komite bu kararı ile çelişkili, fakat muhafazakâr bir tutumla devre zararının bir aktif olarak ileriye aktarılmasına karşı çıkar⁽¹⁹⁾. Halbuki böyle bir aktifi haklı göstermek için sonraki yılların kârlı olacağını varsaymak yeterlidir. Aynı şekilde, Muhasebe Prensipleri Kurulu (Accounting Principles Board) da süreklilik kavramına dokunmadan yatırım kredisinin nasıl raporlanacağı hakkında kararlar almaya kendini yeterli bulmuştur⁽²⁰⁾.

Yukarıdaki paragrafın amacı işletmelere ait gelir vergisinin yıllar arasında dağıtımının veya yatırım kredisi için kabul edilen muhasebe metodunun (hangi metot olursa olsun) geçerliliğini reddetmek değildir. Bu paragrafta ilgili muhasebe prensiplerinin süreklilik varsayımını bozduğu da ileri sürülmektedir. Burada sadece, işletmenin gelecekteki işlemlerine direkt olarak temas eden muhasebe prensiplerinin sürekli işletme varsayımına açık olarak baş vurmaksızın formüle edildiği ortaya konulmaktadır. Belki de bu olması gerektirir. Muhasebe prensipleri, finansal tabloların okuyucuları için faydalılığı gözlemlerine ve veya faydalılıklarının mantıklı sonuç olarak görülmesine dayandırılmalıdır⁽²¹⁾. Muhasebenin içinde fonksiyon gördüğü çevreyle ilgili gerçeklerle -Moonitz'-

(19) Accounting Research Bulletin No. 43 : Restatement and Revision of Accounting Research Bulletins (American Institute of Cpas. 1953), Bölüm 10 B.

(20) APB Opinion No. 2 : Accounting for the «Investment Credit» (American Institute of Cpas, 1962) and APB Opinion No. 4 : Accounting for the «Investment Credit» (American Institute of Cpas, 1964). Bu makale sırasında Accounting Principles Board (Muhasebe Prensipleri Kurulu) geciktirilmiş vergi ve yatırım kredisi muhasebesi üzerine yeni görüşleri açıklayan bir yayın yaptı. Bu yayında sürekli işletme kavramı özellikle temel bir varsayım olarak açıklandı.

(21) James M. Fremgen, «Utility and Accounting Principles», THE ACCOUNTING REVIEW, (July 1967), s. 457-67.

in kullandığı terim ile kaziyelerle- zıt olmamalıdır. Fakat bir kaziyenin beyanı direkt olarak bir prensipin vazına yol açmaz. Sadece, ışığında faydalı ve haklılığı kabul edilebilir olan bir prensipin meydana getirebileceği bir ortam yaratır.

AKTİF DEĞERLEMESİ

Likidasyon Değeri

Sürekli işletme varsayımına çoğunlukla aktifleri değerlemede uygun bir esasın bulunması münakaşalarında başvurulur. Sürekli işletmenin en fazla bu anlamda kullanılışı sadece aktiflerin zorunlu likidasyon değerini ⁽²²⁾ (or pouncing value) ⁽²³⁾ ihmali haklı gösterir. Varsayımı destekleme veya reddetme yolunda eğilim gösteren hususlara fazla dikkat verilmez. Bununla beraber, Paton, bir işletmenin belirsiz süre hayata sahip olacağı varsayılsa bile, modası geçmiş veya faydasız hale gelmiş bir aktifin net hurda değerinden fazlasına kaydedilmemesi gereğine işaret etmiştir ⁽²⁴⁾. Bu ikaz genel bir kaide olarak kabul edilmelidir. Bir işletmenin yakın olan mecburi bir likidasyonla karşılaşmayacağı gerçeği her bir aktif için aynı şeyi ifade etmez. Örneğin, Studebaker Şirketi bir keresinde aile tipi otomobil istihsalini durdurmuştu. İşletme sürekli olarak devam ederken tesislerinden yalnız aile tipi istihsaline ait olanlar **zorunlu likidasyon fiyatına** satılmak üzere bekleyen aktifler olarak ayrıldı. Bu aktifler devam eden faaliyetin bir kısmı olarak satışa arz edilmiş değildi. Ayrıca South Bend tesislerinde otomobil imali niyeti ile hiç bir alıcı ortaya çıkmadı. Bir fabrika bütün olarak herhangi bir kullanım için (meselâ, depo olarak) satışa arz edildiği zaman muhtemel bir alıcının var olduğu açıktır. Fakat örnekte Studebaker firması, çok muhtemel olarak, otomobil istihsalini önceye göre kısmasından sonra da toplam bir varlık olarak, belirsiz süre için devam edecekti.

(22) Paton, s. 128.

(23) Sanders, Hatfield, and Moore, s. 30 Elbette, alacaklılar burada ölmek üzere olan bir işletmenin hızla azalan aktifleri üzerine bir saldırgan (pouncing) olarak görülür.

(24) W. A. Paton, «Aspect of Asset Valuation», THE ACCOUNTING REVIEW, (June 1934), s. 124.

Belirli aktiflerin yakın zamanda mecburen likidite edilecekleri belli olsa bile aktifleri değerlendirme problemi çözülmeyebilir. Sürekliliğin kat'i reddi elden çıkarılmak üzere bekleyen aktifler için belirli bir naktî değeri gerekli kılmaz. Belki de bir veya daha çok teklif alınmadıkça doğru olarak tayin edilebilir bir likidasyon değerinden bahsedilemez. Böyle bir durumda, satış için elde tutulan aktifler bilançoda, orijinal maliyetlerinden birikmiş amortismanın indirilmesi şeklinde gösterilmeğe devam eder. Ayrıca bir dip notta durumları ve elden çıkarma anında beklenen zarar açıklanır (25).

Geriye Dönük (Tarihî) Maliyet

Sürekli işletme varsayımının aktiflerin ölçülmesinde mecburi likidasyon değerini ihmali haklı gördüğünü ileri sürmek aktif değerlemesinin uygun esasının ne olması gerektiğini belirtmez. Bununla beraber ilk yazarların çoğu açıkça manzaranın zıt yönünü ele aldılar. Mecburî likidasyon değerinin reddini, aktiflerin tarihî maliyetleri ile değerlendirme gereğinin bir ispatı olarak ileri sürdüler (26). Tarihî maliyet tek alternatif olarak geniş çapta kabul gördüğünden bu tutum şaşkıncı değildir. Bununla beraber, sürekli işletme kavramı ve tarihî maliyet arasında hiçbir zaman mantikî bir bağ gösterilmedi. Daha çok, esasları ayrı iki fikir vardı : işletme devamlı bir işletmedir ve aktifler tarihî maliyet ile kaydedilmektedir. Bu fikirler tesadüfidir; aralarında hiçbir illî bağıntı yoktur.

Cari Değerler

1949 da, Carson sürekli işletme varsayımına yenileme maliyetinin tarihî maliyetten daha uygun olduğunu iddia etti. «Belirsiz süre varsayımının alışılmış (tarihî maliyete dayalı) amortisman muhasebesi için yenileme ve yenileme maliyeti anlamında düşünmeye sebep olacak bir esas vermediğini (27)» ileri sürdü.

(25) 1963 yıllık raporunda Studebaker, gelire karşı olağanüstü bir yüklenme olarak South Bend tesislerinin elden çıkarılması üzerine tahmini zarar koydu. Karşılığında Tesis ve Stok hesaplarına ve aynı zamanda hem cari ve hem de uzun vadeli borç hesaplarına alacak kaydı yapıldı.

(26) W. A. Paton and A. C. Littleton, *An Introduction to Corporate Accounting Standards* (American Accounting Association, 1940), s. 10-11. Gilman, s. 81. May, s. 110-11.

(27) Carson, s. 35.

Edwards ve Belli işletme kârı kavramı üzerinde dikkatlerini teksif ettiklerinde özellikle, aktiflerin carî (yenileme) maliyetlerle değerlemesini gerektiren sürekli işletme varsayımını kabul ederler (28). Ladd de aynen, belirsiz süre için var olmayı esas bir muhasebe geleneği olarak görür ve hem teorik hem de pratik yönden yenileme maliyetini en uygun aktif değerlendirme esası olarak kabul eder (29). Sprouse da aynı şekilde, yenileme maliyetini devam eden faaliyetlere daha uygun bulur (30). Bu netice, tabî ki, önceden belirtildiği gibi, sürekliliğin aktiflerin yenilenmesini ifade etmesinden çıkar. Böylece işletme daha kısa ömre sahip olan aktiflerinden daha uzun yaşayacaktır (31).

Chambers, aktifleri değerlemede yenileme maliyetinin tercih edilebilir bir esas olmasını reddeder. Bunun yerine aktiflerin carî eş nakit değerini, başka bir deyişle normal likidasyonda realize edilecek olan fiatı kullanmayı tavsiye eder. Bu fiatın faaliyetin devamlılığı fikri ile tamamen uygunluğunu iddia eder (32). Sprouse ve Moonitz net realize edilebilir değeri, muhtemelen devamlılığı kapsayan kaziyelere uygunluğundan dolayı stok değerlemesinde genel bir esas olarak savunurlar (33). Stok değerlemesi durumunda, net realize edilebilir değerin carî nakit eşdeğerle esasen aynı şey olduğu görülecektir (34).

Sürekli İşletme Değeri

Bir aktifin sürekli işletme değeri, o aktifin yaratması beklenen gelecekteki para akışının peşin değeridir. Teoride, sürekli işlet-

(28) Edgar O. Edwards and Philip W. Bell, *Theory and Measurement of Business Income* (University of California Press, 1961), s. 90-2 ve 275.

(29) Ladd, s. 43 ve 55-6.

(30) Sprouse, s. 113.

(31) Elbette en kısa ömre sahip olan aktifler yenilenir, başkaları en kısa ömre sahip aktifler olarak onların yerini alır. Bu sebepten firma daima, uzun ömre sahip maddelerden elde edilebilecek tam faydayı sağlamak için yenilenmesi gereken kısa ömürlü aktiflere sahip olur. Carson, s. 35.

(33) Sprouse and Moonitz, s. 27-8.

(34) Gerçekte, Chambers, imal edilen stokların nakit eşdeğerlerinin istihsalde feda edilen madde ve hizmetlerin carî yenileme değeri olduğuna işaret eder (s. 232). Bu Edward ve Bell'in «carî maliyeti»ne eşittir. Böylece Sprouse ve Moonitz stoklarla ilgili açıklamalarında carî nakit eşdeğerine, gerçekten Chambers'ten çok yakın görünürler.

me kavramına en uygun aktif değerlendirme esasının bu değerlendirme şekli olduğu ileri sürülebilir. Şüphesiz bu değerlendirme esası, tam olarak ölçülememesi nedeni ile önemli sınırlamalara konudur. Gelecekteki para akışı kat'i şekilde önceden tahmin edilemez. Ayrıca bir topluluk içinde kullanılan bir aktife (örneğin, bir fabrikadaki bir makineye) atfedilebilir para akışı bilinmez. Böylece, istihsalde birden çok aktifin tamamen birbirine bağlı olduğu yerlerde, istihsal işlemlerinden gelecek toplam para akışı aktiflerden biri veya hepsi ile ilgilendirilebilir. Canning, karma bir maden çıkarma tesisinin, tek bir boiler tüpü sebebi ile çalışamaz olması halini örnek olarak ele alır. Bu durumda, diğer bütün aktifler yerinde olduğuna göre boiler tüpünün tahmini değeri, maden ocağının faaliyetinden doğması beklenen para akışının tamamına eşit olacaktır ⁽³⁵⁾. Bu düşünce geçerli olabilir, fakat bunun tamamen tersi olarak marjinal analiz uygulaması, finansal raporlarda her bir aktifin değerlemesi için kullanışlı bir esas olamaz. Bu sebepten sürekli işletme değeri, sadece işletmenin tamamına uygulanabilir bir ölçüdür. Miktar yönünden, muhasebecilerin normal olarak istedikleri gibi objektiflik esasına bağlı kalarak belirlenemezler. Bununla beraber, mücerret olarak, belirsiz bir süre için var olma varsayımına tamamen uygun görünürler.

SONUÇLAR

Önceki müzakerelerin tekrar gözden geçirilmesi genel üç sonuç ortaya koyar :

1. Muhasebe literatüründe en çok yer alan kavramlardan biri olmakla beraber, sürekli işletme varsayımı muhasebe prensiplerinin formüle edilmesinde önemli bir tesire sahip değildir. Çeşitli yazarlar bu varsayımı birbirinden önemli derecede farklı olan aktif değerlendirme prensipleri ile uygunluk içinde bulurlar. Yetkili kuruluşların muhasebe prensipleri hakkında beyan ettikleri bildirimler, kendi sonuçlarını destekleyecek delillerin geliştirilmesinde devamlılık varsayımını geniş çapta ihmal ederler.

2. Sürekli işletme kavramının tam anlamı hakkında genel bir anlaşma yoktur. Sadece yakın bulunan mecburî bir likidasyonun

(35) John B. Canning, *The Economics of Accountancy* (The Ronald Press Company, 1929), s. 189-90.

olmadığını ifade etmesi üzerinde durulur. İşletmenin, mevcut programlarının tamamlanması ve elde bulunan aktiflerin normal yoldan likidite edilmesi için yeterli uzunlukta yaşayacağını ifade ettikleri söylenir. Bu anlam mevcut aktiflerin, mevcut ve gelecekteki programların tamamlanmasında kullanılacak olanlar ile yenilenmesini ifade ettiği şeklinde genişletilebilir. Son olarak, kârla devam eden faaliyeti ifade etmesi şeklinde yorumlanabilir. Yorumlamadaki bu farklılık, belki de, kavramın, teklif edilen muhasebe prensiplerini desteklemede neden geniş çapta kullanılmadığını açıklamaya yardım eder.

3. Süreklilik nihayet bir varsayımdır. Muhasebeci bir işletmenin sürekli bir işletme olduğunu **varsaymamalı**'dır. Durumun böyle olup olmadığına karar vermek için araştırma yapılmalıdır. Sürekliliğin, üzerine muhasebe prensiplerinin kurulması gereken genel, geçerli bir kaziye olması halinde, likidite edilen bir işletme için hiçbir prensip olmayacaktır. Bununla beraber, likidite edilmekte olan bir çok işletmeyi muhasebenin ihmal etmesi bahis konusu değildir. Zaten bunlar ihmal edilmezler de. Mecburi likidasyona giden firmalar için muhasebe prensipleri vardır. Bu prensipler, o işletmenin sürekliliğinin kaçınılmaz olarak devam ettirilemeyeceği sonucundan çıkar. Aynı şekilde devam eden işletme için prensipler sadece işletmenin gelecekte de çalışacağını gösteren delil olduğu yerde uygulanmalıdır.

Özet olarak, sürekli işletme kavramı, denenmemiş genel bir varsayım olarak teklif edildiğinde değil, özel durumlar için ispatlandığı takdirde muhasebe varlığı için geçerli bir açıklama olarak kabul edilir. Bununla beraber, muhasebe için geçerli bir açıklama olduğu hallerde bile bu durum anlamlı muhasebe prensipleri formüle edilmesine yardım etmez. İşletmenin sürekli olması hakkında elde edilen bilgi muhasebecinin içinde çalıştığı çevre hakkında zarsız bir gözlemdir. Muhasebecinin görevini yerine getirmesi sırasında onun için gerçek bir rehber değildir.